

Fakahoko ngāue potupotutatau ma'a e kakai 'oku 'i ai hanau faingata'a'ia'

Ko e hā'a e Konivēsio ki he Kakai 'oku 'i ai hanau Ngaahi Faingata'a'ia (Disabilities Convention)?

Ko e Konivēsio 'a e Ngaahi Pule'anga Fakatahataha' ki he Kakai 'oku 'i ai hanau Ngaahi Faingata'a'ia' (United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities) ko ha felotoi fakavaha'apule'anga ia ki he ngaahi totonu 'a e tangata' na'e fakamo'oni ki ai 'a Nu'u Sila 'i he ta'u 2007.

Ko e taumu'a 'o e Konivēsio' ko hono tu'uaki, malu'i pea mo fakapapau'i 'oku ma'u mo a'usia 'e he kakai kotoa pē 'oku 'i ai hanau faingata'a'ia 'a e ngaahi totonu kotoa pē mo e ngaahi tefito'i tau'atāina 'a e tangata'.

Muimui'i 'o e Konivēsio ki he Kakai 'oku 'i ai hanau Ngaahi Faingata'a'ia'

Ko e ngaahi pule'anga kotoa pē kuo pau ke 'i ai ha'anau founa ngāue tau'atāina 'e taha pe lahi ange ke "tu'uaki, malu'i mo muimui'i" 'a e ngaahi fakalalakaka 'oku hoko 'i hono fakahoko 'o e ngaahi faka'amu 'a e Konivēsio'.

'I Nu'u Sila', 'oku 'i ai 'a e ngaahi founa ngāue tau'atāina 'e tolu:

- ko e Kautaha Fakatahataha 'a Nu'u Sila ki he Konivēsio' (New Zealand Convention Coalition 'a ia ko ha kulupu ia 'a e ngaahi kautaha fakafonua ma'a' e kakai 'oku 'i ai honau ngaahi faingata'a'ia')
- ko e Komisoni ki he Ngaahi Totonu 'a e Tangata' (Human Rights Commission)
- ko e Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga'.

'Oku fengāue'aki fakataha 'a e ngaahi founa ngāue tau'atāina' ni ke:

- fa'u ha fa'unga ngāue ki hono muimui'i 'a hono fakahoko 'o e ngaahi faka'amu 'a e Konivēsio'
- taukave ki ha ngaahi kaveinga pau 'oku mahu'inga ki he kakai faingata'a'ia'
- 'oatu ha fale'i ki he ngaahi lao, tu'utu'uni ngāue pea mo e ngaahi fakahoko ngāue 'oku nau uesia 'a e kakai faingata'a'ia'
- lipooti atu ki he Ngaahi Pule'anga Fakatahataha 'a Māmani' pea mo e Falealea'.

Ko e hā 'a e fatongia 'o e Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga?

'E lava 'e he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga' 'o fakatotolo'i ha ngaahi lāunga felāve'i mo e ngaahi founa fakahoko ngāue 'a e ngaahi potungāue mo e ngaahi va'a ngāue fakapule'anga' 'a ia 'oku nau kaunga ki he kakai faingata'a'ia'.

'I he taimi 'oku' ne fakatotolo'i ai ha lāunga, 'oku fakakaukau'i 'e he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga' pe na'e ngāue fakapotopoto mo potupotutatau 'a e va'a ngāue ko ia'. 'Oku kau ki heni pe na'e tokanga nai 'a e va'a ngāue ko ia' ki he ngaahi tefito'i fakakaukau 'o e Konivēsio'.

'Oku ngāue tau'atāina pē mo ta'efilifilimānako 'a e Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga', pea 'oku' ne taumu'a ke fokotu'u atu ha ngaahi tali 'oku fakapotopoto. 'Oku 'ikai ke fakatotolo'i 'e he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga' ia 'a e lāunga kotoa pē, pea 'oku pau ke ne fokotu'u ke hā 'oku 'iate ia 'a e mafai ke fakahoko ha fakatotolo, pea mo mahino 'oku 'i ai 'a e 'uhinga ki ha fakatotolo.

'E lava foki 'e he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga' 'o kamata'i ha ngaahi fakatotolo ta'e ma'u ha lāunga ki ai, tautautefito kapau 'oku 'i ai ha kaveinga 'oku lahi 'a e hoha'a ki ai' 'o fiema'u ai ke fai hano tokangaekina.

Fetu'utaki ki he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga'

Kapau 'oku' ke tui kuo fakahoko 'e ha potungāue fakapule'anga ha ngāue 'oku ta'efakapotopoto pe 'ikai potupotutatau 'i ha founa 'e uesia ai ha kakai faingata'a'ia, 'e lava ke ke fetu'utaki ki he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga' 'aki ha'o telefoni, 'imeili, faitohi pe fax (vakai ki he ngaahi fakaikiiki' 'i he tafa'aki 'e taha').

Kapau 'oku' ke fiema'u ha fakamatala lahi ange felāve'i mo e fatongia 'o e ngaahi founa ngāue tu'u tau'atāina ko 'eni', fetu'utaki mai ke 'oatu 'a e tohi fakamatala ko e "Ko hono 'ai ke mo'oni 'a e ngaahi totonu 'a e kakai faingata'a'ia'" ("Making disability rights real). 'Oku toe 'atā atu foki 'a e tohi fakamatala' ni 'i he founa lautohi ma'a' e kakai 'oku po'uli honau fofonga' (braille).

Founga Fetu'utaki ki he Pule Fakatotolo ki he Ngaahi Ngāue Fakapule'anga'

Telefoni ta'etotongi: 0800 802 602

www.ombudsman.parliament.nz

Īmeili:

info@ombudsman.parliament.nz

Meili:

PO Box 10152, Wellington 6143

Fax:

(04) 471 2254

Ngaahi faka'eke'eke ki he 'ōfisi':

8:30 pongipongi ki he 5:00 efiāfi Mōnite ki he Falaite

Wellington

Level 14, 70 The Terrace, Wellington 6143

Auckland

Level 10, 55-65 Shortland Street, Auckland 1010

Christchurch

545 Wairakei Road, Harewood, Christchurch 8053